

УДК 330.526.34

Л. О. ГЛАДУН

Рівненський державний гуманітарний університет

**КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ АНАЛІЗУ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ**

Статтю присвячено аналізу особливостей державного регулювання продовольчої безпеки як у рамках країни в цілому, так і в регіональному аспекті, що обумовлюється різноманітністю природно-кліматичних умов, соціально-економічним становищем окремих регіонів, демографічною ситуацією, достатністю та доступністю продовольства.

Ключові слова: продовольча безпека, економічна безпека, євроінтеграція, державне регулювання, економічні загрози.

Розробка ефективної стратегії продовольчої безпеки України та регіонів може бути здійснена за допомогою багаторівневої системи прийняття рішень щодо інструментарію та інститутів управління економічними загрозами, тобто завдяки створенню механізму державного і ринкового регулювання рівня економічної безпеки.

Безперечно, реалізація концепції безпеки потребує формування дієвої національної системи.

Сучасні світові тенденції розвитку продовольчого ринку підкреслюють необхідність стратегічної орієнтації держав на продовольче самозабезпечення, при наявному земельному, кліматичному, ресурсному потенціалах.

Забезпечення продовольчої безпеки України повинне розглядатися як у рамках країни в цілому, так і в регіональному аспекті, що обумовлюється різноманітністю природно-кліматичних умов, соціально-економічним становищем окремих регіонів, демографічною ситуацією, достатністю та доступністю продовольства.

Аналіз основних досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми

Формуванню системи економічної безпеки держави, визначенню індикаторів і загроз, розробці механізму державного регулювання економічної безпеки присвячені праці В.Андрійчука, З.Герасимчук, Я.Жаліла, В.Мунтіяна, Г.Пастернак-Таранушенка, В.Шлемка та ін.

Процеси трансформації суспільства та економіки, інтеграції України в світові господарські зв'язки висвітлюються в дослідженнях українських науковців О.Білоруса, Я.Базилука, М.Долішнього, В.Кузьменка, О.Малиновської, Ю.Пахомов.

Постановка завдання

В статті робиться спроба: дослідити особливості державного регулювання продовольчої безпеки України та проаналізувати чинники, що стримують процес його ефективного здійснення на рівні регіону; виявити особливості реалізації державних програм по забезпеченні продовольчої безпеки Рівненщини.

Результати та їх обговорення

Продовольча безпека країни носить комплексний характер і пов'язана з макроекономічним розвитком країни та зміною кількості населення планети.

Відповідно до прогнозів демографів ООН зростання населення на планеті в 2015 р. відбудеться до 7,04 млрд. чол., в 2050 р. – до 9,1 млрд. чол., а до кінця XXI ст. населення світу стабілізується на рівні 10-11 млрд. чол., що відповідно обумовить зростання попиту на продовольство у майбутньому[1].

Для визначення рівня продовольчої безпеки країн Продовольча та сільськогосподарська організація ООН розробила шість основних груп індикаторів: – недостача та споживання продуктів харчування (кількість голодуючих, дефіцит продовольства, раціональні норми харчування, структура споживання основних продовольчих товарів); виробництво продовольства (виробництво основних продовольчих товарів); торгівельні індикатори (експорт, імпорт продуктів харчування, сальдо торгового балансу, розмір продовольчої допомоги); макроекономічні і соціальні показники (чисельність населення, ВВП, обсяг прямих іноземних інвестицій, показники бідності, нерівність у доступі до продовольства та доходів, рівень грамотності); ступінь розвитку сільського господарства (рівень сільськогосподарського виробництва, рівень розораності, частка зрошувальних земель, обсяги внесення добрив, розмір інвестицій в сільське господарство); індикатори охорони здоров'я, харчування та санітарії (тривалість життя, коефіцієнт дитячої смертності, доступ до безпечної питної води).

Індикатори дають розширену характеристику країни, але не визначають методів ідентифікації загроз та відповідно реакції на них, механізмів державного регулювання на відхилення показників від порогових значень та системи державного моніторингу. Відповідно до здійснених розрахунків у 2011 році в Україні внаслідок загального спаду соціально-економічного розвитку країни відбулося погіршення стану продовольчої безпеки України по більшості індикаторів.

На фоні падіння реальних наявних доходів населення у 2010 році на 10,8 % погіршилася соціальна складова продовольчої безпеки, про що свідчить наступне:

– середньодобова калорійність раціону населення країни зменшилася з 2998 ккал у 2008 році до 2946 ккал у 2009 році; питома вага витрат домогосподарств на харчування у сукупних витратах зросла упродовж року на один відсотковий пункт і становила 51,8%;

– фактичне середньодушеве споживання продовольства населенням скоротилося навіть по тих продуктах харчування, споживання яких суттєво відстає від раціональних норм, а саме по групах: «м'ясо і м'ясопродукти», «молоко і молокопродукти», «риба і рибопродукти», «плоди, ягоди, виноград»; збільшення обсягів імпорту плодово-ягідної продукції, вирощування якої характерне і для України, чому сприяла лібералізація внутрішнього ринку, яка відбулася внаслідок вступу України до Світової організації торгівлі.

Таблиця 1. Характеристика індикаторів продовольчої безпеки України

№	Назва індикатора	Формула розрахунку	Порогові значення
1.	Добова енергетична цінність раціону людини	$P = \sum m_i \cdot c_i$ де P – енергетична цінність добового раціону людини; i – вид продукту харчування; m – маса i -го продукту, спожитого однією i особою; c – енергетична цінність одиниці маси i -го продукту	2500 ккал; 55% – продукти тваринного походження
2.	Забезпечення раціону людини основними видами продуктів	$C = c_f / c_p$ де C – індикатор достатності споживання окремого продукту; c_f – фактичне споживання окремого продукту на одну особу за рік; c_p – раціональна норма споживання окремого продукту на одну особу за рік, погоджена з МОЗ	
3.	Достатність запасів зерна у державних ресурсах	$Z = H / X \cdot 100\%$ де Z – індикатор забезпечення зерновими продовольчими ресурсами; H – наявність продовольчого зерна у державному продовольчому резерві; X – середньорічне внутрішнє споживання хліба і хлібопродуктів у перерахунку на зерно	17%, що відповідає 60 дням споживання
4.	Економічна доступність продуктів	$E = V_x / V_c \cdot 100\%$ де E – індикатор економічної доступності продуктів; V_x – витрати населення на харчування за рік; V_c – сукупні витрати населення за рік	60%
5.	Диференціація вартості харчування за соціальними групами	$D = D_v / D_m$ де D – індикатор диференціації вартості харчування; D_v – показник вартості спожитих продуктів у 20% домогосподарств з найбільшими доходами; D_m – показник вартості спожитих продуктів у 20% домогосподарств з найменшими доходами	
6.	Ємність внутрішнього ринку окремих продуктів	$C_i = \Phi_i \cdot \Psi_i$ де C_i – ємність внутрішнього ринку i -го продукту; Φ_i – річне середньодуше споживання i -го продукту; Ψ_i – середньорічна чисельність населення	
7.	Продовольча незалежність за окремим продуктом	$P_i = I_i / C_i \cdot 100\%$ де P_i – частка продовольчого імпорту i -го продукту; I_i – імпорт i -го продукту; C_i – ємність внутрішнього ринку i -го продукту	30%

Серед позитивних моментів 2010 – 2012 років, з точки зору впливу на стан продовольчої безпеки, можливо виділити наявність достатніх запасів продовольчого зерна у державному інтервенційному фонді. На державному рівні відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. №1379 була затверджена «Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки», що характеризує продовольчу безпеку держави.

Відповідно до розробленої методики, запас зерна в держрезерві, має перевищувати 17% річного споживання хлібопродуктів (у зерновому еквіваленті). Рівень витрат населення на продукти харчування не повинен перевищувати 60% їхніх доходів.

Обсяг імпорту основних продуктів харчування – хлібопродукти, картопля, овочі, фрукти, цукор, олія, м'ясо-молочні продукти, риба і яйця – не більше 30% від їхнього виробництва усередині країни [2].

Індикатори продовольчої безпеки розраховуються за визначеними групами харчових продуктів, можливостями аграрного сектору економіки, існуючими соціальними стандартами та національними традиціями харчування.

Зокрема, йдеться про достатність запасів зерна у державних ресурсах, економічну доступність продуктів, розподіл вартості харчування за соціальними групами, динаміку ємності внутрішнього ринку окремих продуктів (табл.1).

У рамках забезпечення продовольчої безпеки Рівненщини рішенням обласної ради затверджено та діє 9 обласних програм (табл. 2), у 2010 р. були виділені кошти (862,1 тис. грн.) на реалізацію лише трьох з них, а фактично профінансовано лише 548,7 тис. грн.

Таблиця 2. Реалізація обласних бюджетних програм Рівненщини [3, С.2]

№	Назва програми	Інформація про реалізацію
1.	Програма стабілізації та розвитку тваринництва і сервісного обслуговування худоби населення на період 2005-2010 рр.	У 2010 р. передбачено 238,0 тис. грн. Кошти використані на штучне осіменіння 9,7 тис. гол. корів і телиць, 2,5 тис. гол. свиноматок в господарствах населення
2.	Програма підтримки збільшення обсягів виробництва зерна жита у 2008 – 2012 рр.	Використано коштів у 2008 році – 1348,7 тис. грн.. Проведено посів озимого жита на площі 6,6 тис. га. Фінансування у 2009-2010 роках не передбачено.
3.	Програма підтримки розвитку насінництва на 2008 - 2012 рр.	Використано коштів у 2009 році – 239,6 тис. грн., у 2010 р. - 40 тис. грн. Закуплено 81 т. насіння зернових культур, в т.ч. - 15 т. ярих зернових культур та 66 т. озимих.
4.	Програма забезпечення області продовольчим зерном	В 2010 р. видатки на фінансування заходів не затверджені. Регіональні ресурси формуються зернозаготівельними підприємствами за власні кошти.
5.	Програма розвитку інфраструктури аграрного ринку в області на 2009-2015рр.	Створено 7 с/г кооперативів. Зі Стабілізаційного фонду виділено 1,4 млн. грн. Кошти з обласного бюджету на дану програму не виділялися.
6.	Програма технічного переоснащення агропромислового комплексу області на період 2009-2012 рр.	Фінансування із обласного бюджету у 2010 році не передбачено

Отже, об'єктивними потребами управління продовольчою безпекою на регіональному рівні є наявність формалізованих критеріїв і показників, що дозволяють як якісно, так і кількісно її оцінити. Регіональна програма забезпечення продовольчої безпеки Рівненщини не фінансується і не виконується в повному обсязі, а носить декларативний характер.

Таблиця 3. Джерела фінансових ресурсів для накопичення запасів продовольчого зерна

Рівненщини

Джерела фінансових ресурсів	Сума, млн. грн.
Власні фінансові ресурси та кредити комерційних банків	3,9
Кредити комерційних банків, здешевлених за рахунок коштів держаного та обласного бюджету	17,1
Кошти бюджетів міст обласного значення, всього	9,2
Кошти районних бюджетів	1,3
Всього	31,5

Із даних таблиці видно, що для накопичення необхідних запасів продовольчого зерна зернозаготівельними підприємствами області залучаються власні фінансові ресурси і кредити комерційних банків, кредити комерційних банків, здешевлені за рахунок коштів держаного та обласного бюджету, кошти державного, обласних та районних бюджетів. Відпуск зерна, придбаного зернозаготівельними підприємствами області за кошти бюджетів усіх рівнів, здійснюється на підставі відповідних розпоряджень голови облдержадміністрації, голів районних державних адміністрацій, рішень виконкомів рад міст обласного значення; закупленого за рахунок власних коштів підприємств та залучених кредитних ресурсів комерційних банків – проводитиметься ними самостійно відповідно до потреб підприємств харчової промисловості, закладів громадського харчування, торгівлі області.

Не тільки на Рівненщині, але й по країні сучасна система державних закупівель потребує досконалої законодавчої бази та ефективної системи управління на всіх стадіях.

Створення такої бази – одне з найважливіших завдань органів державної влади, виконання якого сприятиме: ефективному і прозорому використанню державних коштів; запобіганню зловживанням та проявам корупції у сфері державних закупівель; розвитку конкурентного середовища на ринку державних закупівель; поліпшенню міжнародного іміджу України як 152-го члена Світової організації торгівлі та як держави з ринковою економікою, яка успішно здійснює економічне реформування з метою вступу до Європейського Союзу.

Висновки

Завдання, що постають перед Україною сьогодні, полягають у реальній зміні моделі державного регулювання продовольчої безпеки країни, адже *Продовольча безпека* виступає невід'ємною складовою національної безпеки держави та умовою її незалежності.

Список використаної літератури

1. FAO/Word agricultretowards 2008/2050. Project forfood, nutriation, agricultureandmajorcommoditygroupsGlobalPerspectiveStudies. FAO. June 2008.– 56 с

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. №1379 «Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки».

3. Інформація про реалізацію обласних бюджетних програм у сфері агропромислового розвитку / Рівненська обласна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oblrada.rv.ua/search.html>

4. Інформаційний вісник Рівненської обласної адміністрації. Рівне-2011 р

Стаття надійшла до редакції 18.10.2012

Концептуальная модель анализа особенностей государственного регулирования продовольственной безопасности

Гладун Л.О.

Ровненский государственный гуманитарный университет

Статья посвящена анализу особенностей государственного регулирования продовольственной безопасности как в рамках страны в целом, так и в региональном аспекте, который обусловливается разнообразием природно-климатических условий, социально-экономическим положением отдельных регионов, демографической ситуацией, достаточностью и доступностью продовольствия.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, экономическая безопасность, евроинтеграция, государственное регулирование, экономические угрозы.

Conceptual model of analysis the features of government food security control

HladunL.

Rivne state humanitarian university

The article is sanctified to the analysis the features of government food security control both within the framework of country on the whole and in a regional aspect, that is stipulated by the variety of natural and climatic terms, socio-economic position of separate regions, demographic situation, sufficientness and availability of food.

Keywords: food security, economic security, euro integration, government control, economic threats.